

Оксана Ляшенко, Игорь Дацкив

**ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ УКРАИНЫ
С ГЕРМАНИЕЙ И АВСТРО-ВЕНГРИЕЙ 1918 Г.**

В статье идет речь об экономических аспектах Брестского мирного договора 1918 г., который повлек определенные обязательства сторон в экономической сфере отношений, в частности в системе украинско-немецко-австрийских отношений, которые существенно влияли на внешнеполитическую ориентацию Киева, Вены и Берлина. Анализируется деятельность украинских дипломатических представительств и экономически торговых миссий за рубежом, направленная на обеспечение развития украинской экономики и потребностей борьбы за независимость.

Ключевые слова: договор, правительство, международное влияние, экономические, дипломатические переговоры.

Oksana Lyashenko, Igor Datskiv

**EXTERNAL ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UKRAINE,
GERMAN AND AUSTRO-HUNGARY IN 1918**

The article deals with the economic aspects of Brest peaceful agreement in 1918 which caused the certain obligations of the sides in the economic sphere of relations in particular in the system of the Ukrainian-German-Austria relations that substantially influenced on the foreign-policy orientation of Kiev, Vienna and Berlin. The activity of the Ukrainian diplomatic and economic-trade missions abroad directed on providing the development of the Ukrainian economy and the necessity of struggle for independence is analysed.

Key words: an agreement, government, international influence, economic, diplomatic negotiations.

УДК [94(498):329.78] «1919/1925»

Ігор Піддубний

**НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ РУХ ТА ФОРМУВАННЯ
ПРАВОРАДИКАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РУМУНІЇ (1919–1925 РР.)**

Стаття присвячена питанням розвитку націоналістичних та антисемітських поглядів у середовищі студентів румунських університетів у кінці 10-х – першій половині 20-х рр. ХХ ст. Результатом цього процесу стала поява серед політичних організацій Румунії Ліги націонал-християнського захисту, яка на певний проміжок часу поглинула студентські організації. У процесі формування були виділені ряд тез, які визначили характер руху, в тому числі введено в дію вимогу про запровадження в освіті принципу «numerus clausus».

Ключові слова: Румунія, міжвоєнний період, антисемітизм, націоналістичний студентський рух, Ліга націонал-християнського захисту.

Історія ХХ ст. представляє собою низку подій, серед яких знаходить собі місце і процес формування та розвитку діяльності ультраправих політичних рухів. Перша світова війна фактично поглибила соціальну озлобленість та посилила психологічну готовність до насильства, які опинилися серед факторів, що створювали поживний ґрунт для розвитку фашизму [4, с.41–42]. У рівній мірі цей процес захопив майже всі країни Європи. Не була винятком і Румунія, де умови розвитку антисемітського руху склалися в процесі боротьби Дунайських князівств за звільнення з-під османського володарювання. Проте наприкінці 10-х – початку 20-х рр. ХХ ст. вони набули нового значення, створивши умови для появи нової політичної сили, яка асоціювалася з революційною зміною самого суспільства.

Історія розвитку право радикальних організацій в Румунії вже знайшла відображення в історіографії. Так, процес формування Ліги націонал-християнського захисту (далі – ЛНХЗ) відображено у роботі Г. Попа [16]. Процес заснування та розвитку діяльності легіонерського руху викладено у спільній праці М. Фету та І. Спелецелу [10]. Певні риси діяльності К. Кодряну аналізуються в роботах сучасних російських істориків А. Васильченка [1] та О. Наумова [3]. Загалом, увага в таких працях приділяється періоду «політичної зрілості та активної діяльності» політичної організації. Однак для розуміння суті руху та його основних гасел важливим залишається період становлення руху, який хронологічно припадає на 1922–1925 рр. Для розуміння суті руху важливою є стаття К. Йордакі, адже його дослідження, здійснене у галузі

порівняльного фашизмознавства виводить організацію створену К. Кодряну на один рівень з НСДАП та Національною фашистською партією [2].

Безумовно цінним джерелом для дослідника залишаються спогади К. Кодряну, які містять інформацію про початок політичної кар'єри їх автора та зародження нової організації в Румунії [8]. Не втрачають свого значення публіцистичні матеріали, зокрема статті одного із співзасновників легіонерського руху в Румунії І. Моци, який у своїх публікаціях висвітлює процес появи самого руху та перші його вимоги [6–7; 9, 13–14, 17–21].

Загалом історія діяльності легіонерського руху в Румунії висвітлена у цілому ряді досліджень доволі докладно, проте, на нашу думку, є доцільним звернення до витоків самої організації, до молодіжного руху, який у своїй сутності був революційним і намагався змінити країну. На жаль зміни торкнулися стосунків між національними групами Румунії, що перетворило рух у відверто антисемітський. Виходячи з вказаного мету даної статті визначаємо як спробу розкрити умови зародження націоналістичного руху в середовищі румунських студентів та процес формування його ідеологічних засад.

Отже, праворадикальний рух в Румунії отримав нові умови для розвитку після завершення Першої світової війни. Безумовно на процес його формування вплинула діяльність Націонал-демократичної партії наприкінці 10-х рр. і зокрема одного з представників даної партії А. Кузи, професора Ясського університету, який діяв спільно з К. Шумуляну, І. Кодряну, неодноразово виступаючи проти євреїв [16, с. 39–41]. Ідеї, які висловлював у своїх газетних публікаціях професор вплинули на формування поглядів К. Кодряну, який отримав бачення трьох ідеалів для румунського народу: об'єднання всіх румунів; піднесення становища селянства через отримання землі та політичних прав; вирішення «єврейської проблеми». К. Кодряну перейняв від А. Кузи також і тезу про те, що «національність є творчою силою людської культури, тоді як культура є творчою силою національності». Таким чином, погляди А. Кузи змушували Корнеліу З. Кодряну пов'язувати себе з минулим румунів, в якому помітну роль відігравали Сучава (місто Штефана Великого) та Ясси (місто Кузи-воде, місто об'єднання). Як людина, що прагнула збереження та піднесення традицій К. Кодряну прийшов навчатися на юридичний факультет Ясського університету у період революційного піднесення в Румунії. У цей період відбувається формування його поглядів, в яких помітне місце займає антисемітизм та бачення ситуації в Румунії як такої, що загрожує існуванню країни. Прикладом для себе обрав професорів І. Гевенескула, К. Шумуляну, А. Кузу та вирішив протистояти загрозі денационалізації Румунії [8, с.9–16].

Можливо саме це і стало причиною приєднання К. Кодряну до створеної у 1919 р. ремісником К. Панку «Гвардії національного порозуміння», яка відзначилася доволі рішучими діями спрямованими проти робітничого руху в Яссах. Як визнавав К. Кодряну саме у цій організації він навчався мистецтву політичної боротьби. Саме у ній, як визнавав К. Кодряну, пропагувалися ті цінності, які знецінювалися у повоєнній Румунії – Батьківщина, Господь, Церква, армія. Щоб організувати робітників К. Панку планував використати національну профспілку та мав намір створити партію націонал-християнського соціалізму. Кредо члена такої партії ставало визнання «Великої Румунії», країни в якій мешкають румуни, що люблять працю і честь та бояться Бога. Також в організації шанували короля Фердинанда I, пропонували впровадити прогресивний податок на прибутки, заснувати школи для навчання робітників і селян професії, впровадити ефективні закони. Врешті 2 лютого 1920 р. створено національну профспілкову організацію у складі 183 осіб. Для пропагування власних ідей організація К. Панку використовувала газету «Conștiința» [8, с.17–38].

Отримавши певний досвід під керівництвом К. Панку, К. Кодряну приєднується до студентського руху. Такий розгорнеться вже у 1920 р. як протест проти вступу на навчання до університетів Румунії студентів-євреїв, з якими студенти-румуні не витримували конкуренції. Сам К. Кодряну брав участь у діях студентів, які носили на початку характер хуліганських акцій. Свою роль організаторів студентського руху відігравали і професори університету А. Куза, І. Гаванескул, К. Шумуляну, які фактично долучилися до створення груп Лебушке та Н. Іонеску.

Практично дії професорів спровокували наростання антисемітських настроїв, а згодом і появу антисемітської організації у студентському середовищі. Щоправда, у ректораті Ясського університету негативно поставилися до дій студента К. Кодряну і прийняли рішення про його виключення, проти чого протестував юридичний факультет. Таким чином, К. Кодряну продовжив навчання, але не зміг отримати згодом диплома. Навчання давало змогу займатися і організацією національного студентського руху, який отримав антисемітське забарвлення. У 1921–1922 навчальному році К. Кодряну обраний головою «Товариства студентів-юристів» і одразу ж визначив його завдання – вирішення «єврейської проблеми». Остання бачилася як усунення євреїв з державних закладів, викриття планів євреїв стосовно політичного життя Румунії. З метою

відповідної підготовки студентів проводилися дискусії, розглядалися твори відомих авторів, в тому числі А. Кузи, якого особливо поважали студенти [8, с.39–50].

Завершення навчання в університеті К. Кодряну поєднав з розпуском студентського центру 20 травня 1922 р. та проголошенням заснування «Асоціації християнських студентів». 27 травня 1922 р. оформилася і група прихильників К. Кодряну з числа студентів з Молдови, Бессарабії та Буковини. Тоді ж студентський рух в Ясському університеті очолили С. Мерджіняну та І. Гирняце.

У грудні 1922 р. відбувається оформлення національного студентського руху в Румунії навколо ідеї про необхідність запровадження «*numerus clausus*» у закладах освіти Румунії. У баченні К. Кодряну освіту, зокрема вищу, мали право отримувати всі, але у пропорційному співвідношенні, яке мало становити 80 % румунів та 20 % євреїв. Проте у студентському середовищі виявилися вже тоді деякі розбіжності у поглядах. Зокрема, прихід у студентський рух сина православного священика І. Моци, що пропагував ідеї студентів-антисемітів, а пізніше – ідеї Легіону архангела Михаїла. Його позиція стосовно пропорційності у представників різних національностей у вищій школі була схожою з К. Кодряну у цифрах – 80 % румунів і 20 % для представників євреїв та національних меншин (по 10 %). Сам І. Моца зауважить, що неспроможність румунів конкурувати з євреями у галузі освіти була виною самих румунів. Виходом з ситуації бачив отримання освіти самими румунами та у відмові від толерантного ставлення до євреїв. Підтримку принципу, який має обмежити доступ євреям до освіти І. Моца висловив у фразі: «*numerus clausus* є нашою мораллю і повністю служить прогресу румунського суспільства» [6, с.17]. Дещо згодом, у 1935 р. в одній зі своїх статей І. Моца напише, що принцип «*numerus clausus*» фактично стане інструментом у боротьбі, оскільки подолати конкуренцію з євреями в освіті румуни не могли інакше як «хірургічним втручанням». Він же визнав, що даний принцип перетворився на складовий елемент боротьби та залишався таким впродовж 13 років [14, с.215–216].

Доречно вказати, що учасники студентського руху, а особливо їх лідери значно нагнітали ситуацію, створюючи відверто негативний образ єврея, який прагне завоювати Румунію, перетворити її на Палестину. Для цього використовували і цифри. Принаймні не зовсім правдиво К. Кодряну відгукувався про чисельність єврейського населення в Румунії, називаючи цифру у 3 млн, тоді як реальна чисельність євреїв складала значно менше число 4 % всього населення Румунії. Так, на грудень 1930 р. в Румунії мешкали 728115 євреїв за національністю. З них найбільша кількість проживала у Бессарабії (204858 тис.), далі йшла Молдова (158421 тис.), Буковина (92492 тис.), Мунтенія (86545 тис.). Найменшою кількістю єврейського населення була в Олтенії (3305 тис.) та Добруджі (3795 тис.) [18, с. XXVIII, XXIV]. Проте і така кількість вважалася націоналістами загрозою для румунської держави, а публікації А. Кузи лише нагнітали ситуацію переконуючи молодь у цьому твердженні [8, с.77–90].

Та й представники студентської молоді переходили на позиції антисемітизму, вважаючи, що євреї створюють умови для зруйнування нормального функціонування системи соціального організму з метою завоювання влади над світом. Щоправда, для І. Моци окрім євреїв існували противники в особі угорців, від яких, як він вважав, варто було захищатися румунам. Причиною вважав певну слабкість румунів, в тому числі і слабкість румунського капіталу у порівнянні з єврейським [9, с.22–24; 13, с. 20–21].

Оцінюючи ситуацію в студентському русі у 1922 р., І. Моца відзначав відсутність загальної лінії у діях студентів. Основним видом діяльності називав боротьбу за запровадження принципу «*numerus clausus*», вважаючи здійснення подібного акту національною перемогою. Та все ж і через 6 років після початку національного студентського руху він відзначав у публікаціях як відсутність допомоги уряду, так і збереження чисельної переваги студентів-євреїв над румунами, помітну бідність румунів. Можливо, що саме нарікання на бездіяльність уряду у бажаному для національного студентського руху напрямку і було причиною визнання І. Моцою студентів «солдатами революції» [20, с.2 8; 21, с.36–38]. Ідеї ж «видалення» євреїв з економічного і політичного життя Румунії не полишали І. Моцу, який у своїх статтях в подальшому звертав увагу на необхідність покращення матеріального становища нації, піднесення її духовної культури саме у контексті недопущення єврейського панування над християнами. При цьому студентів закликав чинити згідно з традиціями предків, володарів Мірчі та Стефана III [7, с.43–47].

Таке звернення до історичних традицій, особистостей давнього минулого використовувалося з метою закликати молодь до боротьби за збереження національної ідентичності країни. Лідери і організатори студентського руху виступали своєрідними рятівниками, а протидія їм, як арешт 8 жовтня 1923 р. та ув'язнення у Векерешть, приймалися як спроби посилити «єврейське панування» у Румунії. Також у своїх публікаціях з ув'язнення І. Моца відкидав звинувачення у розпалюванні громадянської війни в Румунії, що закидалося лідерам, а розпочатий процес проти них іменував процесом над національним студентським рухом [17, с.39–42].

У в'язничних публікаціях І. Моци спостерігається тенденція представлення студентського антисемітського руху як національного, такого, що представляє інтереси румунської 30-тис. інтелігенції, як рятівник від урядових помилок. Натомість позиція уряду і керівників держави представлялася ірраціональною, загрозою для майбутнього країни. Оскільки дії уряду приймалися ним як дії проти нації, то виводив право нації протистояти уряду. У ситуації, яка склалася І. Моца апелював до короля Фердінанда I з проханням усунути ті незгоди, які існували у суспільстві впродовж двох років, відмовитися від законів, які обмежують вибір громадян та проявити милість до «захисників нації» [12, с.48–54].

Тут мусимо зазначити, що у подальшому в студентському русі, а також у політичному регіонерському русі, гасло «*numerus clausus*» продовжувало зберігатися і використовуватися. Більше того, це політичне гасло стало привабливим і для тих політиків, які намагалися укріпитися у політичному житті країни, діючи окремо від звичної для себе політичної сили. Йдеться про А. Вайда-Воєвод, колишнього діяча націонал-цереністського руху, який у лютому 1935 р. створив організацію «Румунський фронт» та одним із завдань визначив впровадження етнічного принципу у економічному, соціальному та політичному житті, щоправда під назвою «*numerus valahicus*» [5, с.141–142]. Поява нової організації з добре відомим для тодішніх лідерів легіонерів гаслом стала причиною вітання нової право радикальної організації, хоча за короткий термін ставлення до неї зміниться. Тим не менше тоді поява організації А. Вайди-Воєвод стала підставою для чергових роздумів про модернізацію держави на національних засадах. І. Моца пропонував здійснення національної революції, щоб виконати духовний розрив з «ментальністю рабства», здійснення реформи держави з відмовою від парламентської демократії, проведення морального відродження нації [14, с.216–221].

Загалом в Румунії створилися умови для формування організації на засадах антисемітизму, а те, що засновниками її були професори Ясського університету пояснювало причини потрапляння у її склад студентської молоді. Заснування 1 квітня 1922 р. А. Кузою та Н. Паулеску журналу «*Arăgărea Națională*» створило умови для формування основи майбутньої політичної організації. Посприяло цьому також і утворення Націонал-християнського союзу, який мав на меті захист економічних інтересів румунів. Своє місце у процесі створення політичної організації знайшов також К. Кодряну, який повернувся з Німеччини, де він навчався та взяв участь у перетворенні студентського руху у національний, передбачаючи утворення єдиного управлінського центру для нової організації. Саме у цей період своєї діяльності він знайомиться в Клузі з І. Моцою, згрупує навколо себе К. Джеорджеску, І. Мокану, Ж. Ілієску. Хоча шукав контактів з Бухарестом, Клузем, все ж зосередився на роботі у краще знайомих Яссах, підтримуючи контакти з групами в Клузі та Бухаресті. За його безпосередньої участі відбувалася підготовка установчих зборів організації, яка утворювалася під головуванням А. Кузи.

Вже 4 березня 1923 р. за участю представників з Клузу, Бухаресту, Чернівців у Яссах відбулася установча конференція ЛНХЗ, яку провели в урочистій обстановці з дотриманням певного ритуалу. Саме тут голова новозаснованої організації проголосив К. Кодряну відповідальним за створення організації ЛНХЗ на території країни, тим самим поклавши відповідальність за майбутню структуру організації на представника студентського руху. Саме тому створення нових організацій ЛНХЗ К. Кодряну поєднував з розвитком студентського руху, залучаючи студентів до участі у новій організації [8, с.51–60, 109–120; 16, с.42–47].

Поява цих організацій викликала зауваження з боку представників єврейської громади Румунії. Так, вже 7 грудня 1922 р. в Палаті депутатів виступив А. Штерн, який детально описав ситуацію у Клузі та виступав проти діяльності Націонал-християнського союзу, пов'язаних з ним періодичних видань, критикував антисемітську діяльність серії брошур «Бібліотека Юди», як і діяльність професорів університету та лицею А. Кузи, К. Шумуляну, Н. Паулеску, І. Протопопеску, А. Наум, І. Кодряну, називаючи всіх «зрадниками народу».

З приводу висловлено депутат звернувся з запитом до міністра внутрішніх справ та міністра освіти стосовно можливості забезпечення свободи освіти та покарання винних у безладах. Свій запит підкріплював поясненням того, що євреї Ардялу визнали себе громадянами Румунії і потребували такого визнання з боку держави.

А. Штерн 31 січня 1923 р. зробив заяву стосовно антисемітських виступів студентів у Бухаресті, повторно згадуючи та критикуючи дії К. Кодряну та А. Кузу. Пролунали звинувачення і на адресу Н.Іорґи за його націоналістичні заклики у «*Neamul Românesc*» [15, с.16–20, 23–28].

Проте організація у Яссах не стала єдиною ультраправою організацією на політичній сцені Румунії 20-х рр. Так, у січні 1922 р. заснована Християнська-соціальна ліга, яка як і ЛНХЗ виступала проти надання громадянських прав євреям. У 1922–1923 рр. розгорнув активну діяльність створений у січні 1921 р. Націонал-фашистський італо-румунський рух, провідними діячами якого виступали Д. Васіле, А. Келугеряну, В. Боґря, А. Лепедату, М. Штефенеску, Р. Боіле.

саме ця організація у 1925 р. трансформується у Націонал-фашистську партію Румунії. Близько до неї за цілями була і Національна румунська фашція, яка прагнула встановлення в Румунії режиму подібного до італійського. Практично поширення фашистських ідей в румунському суспільстві початку 20-х рр. стало свідченням популярності фашистського руху, що дало підстави О. Ґозі заявити у 1923 р. про фашизм як про духовний стан суспільства [16, с.47–51].

До певної міри поет і політичний діяч був правим, адже захоплення італійським фашизмом дійсно мало місце і на початку 20-х рр. його активно пропагувала журналістка Е. Бакалоґлу, яка у Клузі намагалася створювати Національний рух італо-румунської культури та економіки. Проте її спроби рекламувати внутрішню і зовнішню політику Італії виявилися мало результативними, хоча вона й збрала окремих представників з Буковини та Бухаресту. У 1925 р. створена нею організація була перейменована у Національну фашистську партію, чим напевне привернула увагу поліції, хоча нараховувала дещо більше сотні осіб [1, с.20–22].

Більш успішною дослідники вважають Національну румунську фашцію, яка мала румунські корені та була заснована членами радикальних угруповань «Національна ліга» та «Рятівники вітчизни». Саме вони 1922 р. опублікували маніфест про створення фашистського руху в Румунії. Члени національного руху, приєднавшись до даної групи, спільно створили Національну румунську фашцію (далі – НРФ). У серпні 1923 р. до них приєдналися члени Яської організації «Громадська думка». У 1924 р. опубліковано проект політичної програми НРФ, яка у своїй основі мала вимогу встановлення в Румунії національної диктатури. Також члени організації виступали за підвищення рівня життя народних мас шляхом ліквідації «панування політиканів та чужих елементів над засобами виробництва». Іноземців, які потрапили до Румунії після 1914 р. мали змусити виїхати з країни, а решті визначити спеціальні податки. Представників національних меншин поділяли на небажаних та тих, хто міг мешкати серед румунів. Чиновників слід було скоротити на третину, а за корупцію та витрати карати. Власне румунських фашистів оцінюють як таких, що орієнтувалися у діяльності на лівих соціалістів, маючи власні пропагандистські формули. Фашція не була чисельною, адже мала тільки 1,5 тис. членів та відділення у Бухаресті, Тімішоарі, Арадї, Клузі, Яссах. Її членами стали студенти, чиновники, офіцери. Останні вважалися чисельнішою групою. Оскільки саме військові розчаровувалися у повоєнній демократії. Антисемітизм відіграв помітну роль у діяльності цієї та інших організацій подібного типу. Прикладом була і «Румунська дія», яка виникла у Клузі, але так і не здобула успіху. Хоча мабуть стабільний розвиток у 20-і роки в економіці не давав змоги розвинути настроям протесту на повну силу [1, с.22–25; 11, с.208].

Тим не менше студентський рух став частиною антисемітського руху, а його учасники фактично першими своїми діями могли назвати протест проти змісту статті 7 Конституції 1923 р. З приводу того, що вона надавала права громадян євреям студенти влаштували демонстрацію протест у Бухаресті. Відповіддю уряду стали зміни статті 133, до якої включили положення про права євреїв Реґату. З боку фактичного лідера студентів К. Кодряну давалася оцінка Конституції як загрози існування держави [8, с.123–125, 132–144].

Після Великодніх свят 1923 р. студенти розгорнули протести в усіх університетських центрах, виступаючи проти надання громадянських та політичних прав євреям. Протести мали різну форму і якщо у Клузі студенти відмовлялися відвідувати заняття і були підтримані І. Моцою, К. Джеорджеску, І. Мокану, то у Яссах, за ініціативи К. Кодряну, зайняли приміщення університету, змусивши ректора піти на переговори. Правда до кінця навчального р. мав місце спад студентської активності [8, с. 147–149].

Можливо дані виступи стали причиною відмови влади в дозволі студентам провести у Клузі конгрес. Через заборону конгрес відкрили 22 серпня 1923 р. у м. Ясси, на який прибули І. Моца, Т. Попеску, Н. Крецу та інші на чолі студентських груп. Для проведення засідання студентам довелося подолати жандармський кордон і зайняти приміщення юридичного факультету, де у фактичному оточенні проводили засідання. Учасникам зібрання надав допомогу К. Панку, який прибув з групою та продуктами. Якщо 22 серпня провели засідання в приміщенні університету, то вже наступного дня зібралися у монастирі Четецуї. Того дня визначили і день національного свята румунського студентства – 10 грудня. Третього дня учасники конгресу зібралися в лісі, у долині Галатей, де обрали комітет, включивши до нього І. Моцу (Клуж), Т. Попеску (Чернівці), І. Ґирняце (Ясси), Сіміонеску (Бухарест). Також прийнято рішення про ведення боротьби проти всіх політичних партій, надання студентами допомоги ЛНХЗ. 25 серпня конгрес завершив свою роботу.

Після проведення студентського конгресу, К. Кодряну розпочав підготовку конгресу ЛНХЗ, який 17 вересня 1923 р. розпочав роботу у м. Кимпулунґ на Буковині в умовах протистояння владі. Серед промовців були А. Куза, І. Кодряну, Т. Попеску, О. і В. Деніляну. Після заслуханих промов обрано делегацію з 30 осіб для представлення голові Ради міністрів прохання щодо припинення спустошення гір, впровадження в освіті у дію принципу «*numerus clausus*». Делегація прибула до

столиці і силою добилася аудієнції, через що після її завершення В. Декіляну, В. Фріму були заарештовані, тоді, як К. Кодряну unik арешту, виїхавши до Кимпулунгу [8, с. 165–167].

До міста прибув також І. Моца і у спільній подорожі до гори Рареу вони обговорювали перспективи подальшого руху студентів. Після цього у Яссах, в будинку Бутару, пройшла зустріч за участю І. Моци, К. Джеорджеску, І. Гирняце, Р. Міроновича, Л. Бандака, К. Кодряну, Т. Попеску, під час якої обговорено подальші дії студентів. Саме там, взявши на себе роль звинувачувачів, учасники зібрання назвали «зрадників», якими для них були 6 міністрів на чолі з Дж. Мирзеску, банкіри та промисловці, євреї: Арістід та Моріц Бланк, Берковіч, а також видавці і редактори: Розенталь, Філдерман, Гонігсман з газет «Dimineața», «Adevărul», «Lupta», як «вороги романізму». Після прийнятого рішення вирушили до столиці, залишивши прощальні листи рідним та друзям. Вже у Бухаресті під час обговорення плану дій 8 жовтня 1923 р. семеро змовників були заарештовані. Під час арешту К. Кодряну заявив про намір групи вчинити замах на міністрів, рабинів та банкірів, яких засудили за торгівлю батьківщиною. Всіх затриманих відправили до в'язниці Векерешть.

Перебування у в'язниці та роздуми з приводу руху К. Кодряну подасть у своїй книзі, згадуючи і про відгуки на «змову студентів» у єврейській пресі. Кількість ув'язнених зросла до 13 осіб, оскільки у справі заарештували й І. Кодряну та низку інших осіб. К. Кодряну добився права щонеділі відвідувати церкву, розподілив повноваження серед ув'язнених, довіривши підготовку до процесу І. Моці. Сам займався планом організації молоді, яку мав намір створити в межах ЛНХЗ і якій збирався дати назву «Архангел Михаїл» [8, с.168–180].

У ході слідства після двох місяців ув'язнення на волю випустили І. Кодряну, а через деякий час інших осіб. У змові проти безпеки держави продовжували звинувачувати 7 осіб. В суспільстві підтримку учасникам процесу надавали націоналістичні газети «Cuvântul Studentesc», «Dacia Nouă», «Cuvântul Iașului», «Deșteaptă-te Române», «Apărarea Națională», «Unirea», «Naționalistul», «Libertatea», а також у ряді публікацій і «Universul». До кінця р. К. Кодряну визначив три постулати, якими мали керуватися у діяльності новозаснованої організації: «1. Єврейська проблема не є утопією, а проблемою життя та смерті румунської нації, а політичні лідери перебувають в руках євреїв. 2. Політиканство у способі життя, моралі, висловлене у демократичній системі готує справжнє прокляття на голови верховників країни. 3. Румунський народ не може вирішити «єврейську проблему» не вирішивши проблему свого політиканства». Саме рішення проблем, які витікали з даних постулатів слід було покласти на румунську молодь.

На 29 березня 1924 р. призначено розгляд справи у трибуналі Ілфов. До того часу у К. Кодряну визрів план діяльності організації, яку планували назвати «Архангел Михаїл» та розпочати видання газети «Generație Nouă». Хоча на суді мали місце деякі ускладнення, все ж вирок був оправдальним [8, с.180–195]. Після суду К. Кодряну приділив увагу створенню молодіжної організації, а для згуртування перших її учасників влаштував трудовий табір в Унгень, працювали також і в Яссах. Проте цей вид діяльності викликав увагу поліції, що дозволило префекту поліції м. Ясс заарештувати учасників табору. Під тиском батьків та професора К. Шумуляну, всі заарештовані були випущені. Однак 26 вересня 1924 р. розпочався процес над І. Моцою та Л. Владом. 25 жовтня мало місце судове засідання у справі студента Комирзана. Саме під час останнього К. Кодряну влаштував замах на службовців поліції, застреливши префекта К.Манчу, комісара Гушану, інспектора Клоса [8, с.199–235].

Заарештовані І. Моца, І. Гирняце, Р. Міронович, К. Кодряну перебували в Ґалаті. У січні 1925 р. в м. Фокшань розпочався судовий процес над учасниками організації. У травні 1925 р. процес перенесли до Турну-Северін, де він мав відбутися 20 травня. Голова суду прийняв 19300 листів від захисників з усієї країни, а в день суду до міста прибули студенти. Процес відбувався у Національному театр,. Серед звинувачених були К. Кодряну, І. Моца, Т. Попеску, І. Гирняце, К. Джеорджеску, Р. Міронович. Серед захисників були професори А. Куза, І. Гевенескул, П. Ілієску, К. Шумуляну та інші особи, члени адвокатського бюро м. Турну-Северін. Великим було і заповнення залу – 10 тис. осіб та й сам процес вівся доволі інтенсивно. Вже 26 травня 1925 р. винесено виправдувальний вирок, а звільнених підсудних винесли з зали на руках. Після процесу К. Кодряну повернувся до Ясс, за його словами, справжнім триумфатором [8, с.235–252].

Однак осінь 1924 р. насправді стала періодом нового виступу у суспільстві, яке було і так збурене звинуваченнями націонал-ліберального уряду у шахрайствах. Збурили суспільство і події 25 жовтня 1924 р. у Яссах, пов'язані із замахом на префекта поліції м. Ясси К. Манчу, вчиненим К. Кодряну. Тоді цереністи, як представники опозиції, засудили цей акт, висловившись, що він є результатом толерантності уряду до кузистського руху. На засіданні сенату Яського університету І. Паргон відмітив, що існує тісний зв'язок між курсами А. Кузи та замахом К. Кодряну. І. Борча покладав вину за замах на уряд, який був добре проінформований про антисемітську агітацію в Яссах і не вжив заходів до її обмеження. У парламенті П. Бужор, кваліфікувавши замах, як одіозну

подію, вимагав вжиття заходів стосовно винних на чолі з А. Кузою. Відповідаючи йому, голова Ради міністрів І. Бретіану заявив, що покарає винних, але від парламенту просив прийняття законів, що допоможуть здійснити такі заходи. Через декілька тижнів уряд подав у парламент проект закону, щодо вжиття заходів проти порушення громадського спокою. Його обговорювали в атмосфері активного наступу правих та інтенсифікації дій уряду проти комуністів. Розуміння того, що закон спрямований не проти антисемітського руху змушувало цереністів давати йому оцінку. Зокрема, це зробив Ґ. Юніан, заявивши, що такий закон легалізує режим тиску і правопорушень. Не зваживши на думку опозиції, ліберальна більшість 17 грудня 1924 р. проголосувала в парламенті за запропонований законопроект [19, с.146–147].

Після звільнення К. Кодряну у Фокшанах одружується та повертається до питання зведення центру, тим паче, що були зроблені у будівництво серйозні внески, а роботу вважав способом об'єднання студентів з різних частин Румунії. Проте навколо К. Кодряну гуртуються особи (група з Векерешть), невдоволені керівництвом організації. Так, для А. Кузи першим завданням бачилася реалізація плану: 1. Дослідження і встановлення правди законів нації; встановлення національного ворога – єврея; визначення шляхів вирішення «єврейської проблеми». Проте такий план не передбачав особливої роботи з людьми. Останню К. Кодряну бачив можливою реалізувати по трьом напрямкам: організація, технічна освіта та героїчна освіта для збільшення можливостей і перетворення людської маси у народну силу, керівництво даною силою. Саме у цей час визріває і бачення К. Кодряну рис керівника [8, с.255–264]. У вересні 1925 р. К. Кодряну через надмірну до нього увагу, спільно з І. Моцю відбув на навчання до м. Ґренобля, тоді як студенти у м. Яссах фактично увійшли до складу ЛНХЗ, створивши на певний час єдину праворадикальну організацію.

Отже, наприкінці 10-х та – у першій половині 20-х рр. ХХ ст. в Румунії відбувався процес радикалізації молоді на основі програми антисемітської організації. Студентський рух значною мірою посприяв також самоорганізації політиків та дав їм змогу визначитися з формою політичної організації. Молодь у складі новозаснованої політичної організації виявилася достатньо радикальною і змушувала рухатися в напрямку до радикалізму також і членів організації. Національний студентський рух організовувався як антисемітський з деякими ознаками визнання традицій румунського народу для своєї діяльності. У процесі об'єднавчої діяльності завдяки отриманому політичному досвіду та участі студентів у русі було сформовано доктрину і програму кузистського руху, який у міжвоєнний період буде триматися на правому крилі румунського політичного життя. Роль студентства у цьому процесі полягатиме у створенні умов для формування подібного руху.

Список використаних джерел

1. Васильченко А. Между Дуче и Гитлером / А. Васильченко. – М.: Изд-во Эксмо, Изд-во Яуза, 2004. – 480 с. 2. Йордакі К. Фашизм у Центрально-Східній Європі: романтична палінгенеза та політична релігія Легіону архангела Михаїла у міжвоєнній Румунії / К. Йордакі // Україна модерна. – Ч. 20: Фашизм і правий радикалізм на сході Європи. – К.: Критика, 2013. – С. 35–74. 3. Наумов А. О. Фашистський Інтернаціонал. Покорення Європи / А. О. Наумов. – М.: Вече, 2005. – 448 с. 4. Сич О. І. Про соціально-психологічну спадщину Першої світової війни / О. І. Сич // Суспільно-політична історія країн Європи в ХХ столітті. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С.37–45. 5. Alexandrescu I., Bulei I., Mamina I., Scurtu I. Enciclopedia de istorie a României / I. Alexandrescu, I. Bulei, I. Mamina, I. Scurtu. – București, Meronia, 2000. – 510 p. 6. Cauza noastră e gustă în ordinea morală și servește progresul social // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P. 13–17. 7. Ce ne dați în locul „Cântecelor care pier”? // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P.43–47. 8. Codreanu C. Z. Pentru Legionari / C. Z. Codreanu. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țara», 1936. – 482 p. 9. Disciplina Jidănească // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P. 22–24. 10. Fătu M., Spălățelu I. Garda de fier – organizație de tip fascist / M. Fătu, I. Spălățelu. – București: Editura politică, 1971. – 393 p. 11. Hausleitner M. Die Rumanisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des national-staatlichen Auspruchs Grossrumaniens. 1918–1944. / M. Hausleitner. – Munchen: R.Oldenbourg Verlag, 2001. – 499 s. 12. Memoriul studenților dele Galata // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P.48–54. 13. Necesitatea naționalismului radical // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P.18–21. 14. Numerus clausus // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P. 214–221. 15. Parlamentari evrei în forul legislativ al României (1919–1940). Documente (extrase). – București: Editura Hasefer, 1998. – 426 p. 16. Pop Gh. T. Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin / Gh. T. Pop. – Cluj-Napoca: Dacia, 1978. – 242 p. 17. Procesul studenților arestați la Văcărești // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P. 39–42. 18. Recensământul General al populației României din 29 Decembrie 1930 / Publicat de Dr. Sabin Manuila. – Vol. II: Neam, limba maternă, religie. – București, 1938. – 780 p. 19. Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918–1926) / I. Scurtu. – București: Editura Literă, 1975. – 198 p. 20. Spasmul și concluzia lui // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P. 25–32. 21. Un cumplit și scump angajament // Моța І. І. Cranii de lemn. Articole 1922–1936. – Sibiu: Editura «Totul pentru Țară», 1936. – P. 35–38.

Игорь Пиддубный**НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКИЙ СТУДЕНЧЕСКОЕ ДВИЖЕНИЕ И ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОРАДИКАЛЬНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В РУМЫНИИ (1919–1925 ГГ.)**

*Статья посвящена вопросам развития националистических и антисемитских взглядов среди студентов румынских университетов в конце 10-х – первой половине 20-х гг. XX в. Результатом данного процесса стало появление в числе политических организаций Румынии Лиги национал-христианской защиты, которая на определенный промежуток времени поглотила националистические студенческие организации. В процессе формирования были выделены ряд тезисов, которые определили характер движения, в том числе было введено в действие требование о введении в образовании принципа «*numerus clausus*», для ограничения количества студентов-евреев.*

Ключевые слова: Румыния, межвоенный период, антисемитизм, националистический студенческое движение, Лига национал-христианской защиты.

Ihor Piddubnii**THE NATIONALIST STUDENT MOVEMENT AND THE FORMATION OF RIGHT-WING POLITICAL ORGANIZATIONS IN ROMANIA (1919–1925)**

*This article focuses on the development of nationalist and anti-Semitic views among students of Romanian universities in the late 10's – early 20-ies. The result of this process has been the emergence of political organizations among the Romanian League of National Christian Defense, which for a certain period of time absorbed nationalist student organizations. In the process of formation we have been allocated a number of theses that determined the character of the movement, including it was put into effect on the introduction of a requirement in the formation of the principle of «*numerus clausus*» to eliminate Hebrew students from Romanian universities.*

Key words: Romania, the inter-war period, anti-Semitism, nationalist student movement, the League of National Christian Defense.